

ВПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

У статті розглядаються основні причини слабого розвитку громадянського суспільства і обговорюються необхідні умови для його подальшого зміцнення.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократія, влада, політичні партії, політичні організації, політичний процес.

Громада є ключовим фактором для функціонування політичного процесу країни. Громадянське суспільство — це невід’ємна частина демократії, а тому кожна країна світу, яка не дає змоги розвиватися громадянській свідомості, унеможливорює розвиток інституту прав і свобод людини, що в подальшому знищує цей найважливіший недержавний політичний інститут. Зазначена проблема є не новою у вітчизняній політичній науці. Вона розроблялася такими відомими вченими, як Ф. Рудич, Г. Щедрова, О. Михайловська, О. Новакова, Н. Пробийголова, О. Скрипнюк, В. Безродна та ін. Але ця проблема не вичерпала свого наукового потенціалу ані у теоретичній, ані у практичній площині і тому потребує свого подальшого аналізу і розвитку.

Потенційно громадянське суспільство з позитивним вектором розвитку не може не дотримуватися принципів демократії. За демократичними засадами, одними з дійових гравців є політичні інститути влади, які можуть впливати на розвиток і самовираження громади різних форм, що створить міст взаємодії між громадянським суспільством та інститутами влади. Саме при таких умовах можна говорити про важливі й дієві кроки до створення сильної демократичної держави в Європі та Світі в цілому.

Політичний процес, який відбувається в країнах Європи і СНД, розкриває сутнісні проблеми та відмінності становлення громадянського суспільства західноєвропейських та східноєвропейських держав, що пов’язано із типами політичного правління державами. Так, зокрема, російський вчений О. Іванов виокремлює два типи відносин влади і громадського суспільства, а

саме: патерналістський і заснований на принципах соціального партнерства [1, с. 38].

Патерналістський тип взаємовідносин притаманний державам з тоталітарними і авторитарним типом правління державою. Прикладом даного типу є Україна, яка на протязі існування Радянського Союзу не мала чітко вираженого вектора розвитку громадянського суспільства. Головною ідеєю даного типу є те, що існувала єдина загальнонародна думка, яка повністю відповідала державній політиці. Різноманітні невдоволення політикою держави суворо каралися владними структурами, які потім зникали. Це призводило до того, що громадська думка ставала одноманітною в суспільстві, всі інші думки громади не мали свого продовження.

Тип соціального партнерства, або демократичний тип базується на структурованій взаємодії між владою і громадянами держави. Відбувається створення системи соціальних, економічних, правових, культурних, політичних та інших засад для створення вільного і реального функціонування громадської думки в суспільстві. При даному типі відбувається перехід від монополізації до плюралізму.

Показником дієвості громадянського суспільства в державі є розвиток політичної свідомості громадян, політичної культури, співпраці з гілками влади та інше.

Головним проявом громадської думки в державі є вибори та референдум, саме в цей період громадяни беруть активну участь у прийнятті політичних рішень, які в подальшому будуть обумовлювати вектор розвитку політичного процесу. На думку відомої західної вченої К. Давіша, «процес демократизації починається з проведення перших виборів, а потім закріплюється гарантіями політичних свобод і громадянських прав» [3, с. 7].

Влада повинна враховувати громадську думку при прийнятті політичних рішень, оскільки громада усе базує для подання соціально-політичної інформації до служителів народу. Даний процес є необхідним для ведення внутрішньої і зовнішньої політики і взагалі функціонування політичного процесу.

Як показує світова практика, невикористання громадської думки у прийнятті політичних рішень має наслідки у вигляді демонстрацій, мітингів та більш жорстких подій. Дані заходи проводять невдоволені недержавні політичні організації, професійні організації та інші верстви населення.

Для подальшого аналізу обраного предмета дослідження необхідно зрозуміти, що являє собою громадянське суспільство України. Воно, на жаль, нагадує відому байку «Лебідь, шука і рак»,

тому що і в наш час як громадські об'єднання, так кожна політична сила намагаються не знайти розумний компроміс та ефективний тандем, а «прибрати» той чи інший шматок влади за будь-якими обставинами.

Тобто можна погодитися з твердженням, що громадянське суспільство України — це хаотичні дії різноманітних типів громадської думки, які призводять до дестабілізації розвитку громади.

Потрібно розуміти, що в Україні сформувалися різновиди громадської думки, а саме :

1. Державні громадські організації.
2. Недержавні громадські організації.
3. Політичні партії.
4. Четверта влада — ЗМІ.

Необхідність підключення громадян до цього різновиду громадської думки є ключовим моментом у створенні єдиного цілеспрямованого громадянського суспільства, яке буде діяти в одному руслі. На жаль, у сучасній Україні склалася ситуація, коли пересічний громадянин, розуміючи засади і принципи діяльності секторів державної влади і підприємництва, не має ніякого уявлення про значення третього сектора [2, с. 112].

Однією з причин низької довіри громадян до громадських організацій є низька ефективності їх діяльності. Причинами даної неефективності є неспроможність впливати на ситуації як в регіоні, так і в державі в цілому. Збільшення громадських організацій в державі не виправдовує себе. Не спостерігається активна участь їх у різноманітних мітингах, акціях на підтримку народу. Основна маса організацій існують лише формально.

Особливу касту становлять організації, які розпочинають працювати під час передвиборчої кампанії. Головним завданням даних організацій є допомога або антидопомога політичним партіям або політичним кандидатам. Їхня діяльність не приносить ніякої користі для розвитку громадянського суспільства, тому що вони не вирішують соціально-політичних проблем, тим самим дискримінують себе як організацію, не створюють поштовху для розвитку державної громадської думки.

Проблемою сучасних українських організацій є фінансування, яке впливає на розвиток і їх подальше функціонування. Більшість недержавних організацій, які розробляють свої програми для подальшого розвитку держави, сподіваються на підтримку з боку влади. При розробці проекту не всі громадські організації враховують реальні потреби громадян держави.

Як правило, «виживають» ті організації, які отримують фінансову підтримку від меценатів, але в той же час даний меценат спрямовує і контролює роботу організації.

Потрібно відзначити неурядові громадські організації в суспільному житті, які під час своєї діяльності створюють громадські ради. Проблемою створення даних рад є те, що в нормативно-правовій базі чітко не прописано, як повинно відбуватися їх формування. Завдяки цьому створюються всі умови для функціонування патерналістського типу, тобто влада створює громадську раду, яка повністю відповідає її інтересам.

Це все призводить до виникнення конфліктів між неурядовими громадськими організаціями, що не зовсім відповідає потребам громадян.

Як зазначає С. Рева, вивчення ситуації в регіонах показало, що на місцевому рівні досить широко практикується підміна понять — до складу громадських або громадсько-політичних рад часто входять тільки представники політичних партій. Правда, не можна не визнати, що в останні роки відбулися суттєві зміни в самосвідомості громадян, в підходах державних управлінців до проблем громадських організацій — це є свідченням змін у реальному суспільно-політичному житті України [4].

Співпрацю між владою і громадою потрібно розглядати за допомогою законів діалектики.

«Закон єдності і боротьби протилежностей» — один з основних законів діалектики, який дає змогу зрозуміти сутність функціонування інститутів влади і громадянського суспільства.

Головним завданням даного закону для взаємодії громадянського суспільства і влади є:

по-перше, розкрити внутрішні імпульси, джерела саморуху і розвитку всіх різноманітних рівнях функціонування громадянського суспільства;

по-друге, розкрити закономірності нескінчених кількісних і якісних перетворень і причин поступового, прогресивного розвитку держави і громадянського суспільства, тобто він виступає підґрунтям усієї історії розвитку між державою і недержавним громадянським інститутом;

по-третє, важливою стороною змісту всієї теорії пізнання громадянського суспільства.

Якщо «закон єдності і боротьби протилежностей» буде діяти в Україні, то і демократичні засади будуть підтримуватися, адже завдяки боротьбі і єдності можливо знайти рішення будь-яких проблем.

«Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні» розкриває розвиток громадянського інституту в державі.

Різноманітні програми громадянських інститутів, які мають певну якість, що відрізняє їх від державних програм, і певну кількість, яка характеризує цілі і завдання даних програм.

Залежності між якісними і кількісними змінами взаємодії громадських інститутів і держави, що стійко зберігаються і сьогодні. Залежність між якістю і кількістю буде впливати на визначеність співпраці громадських організацій, як внутрішньому, так і зовнішньому напрямку. Проблемою даного закону є особливість кількісних змін, яка полягає в тому, що ці зміни мають відносно повільний, прихований, рухливий, безперервний характер.

«Закон заперечення заперечення» — саморозв'язувана суперечність; ця сутність детермінує зміст закону — єдність поступовості та повторюваності, виникнення нового і спадкоємності. Такий зміст визначає форму розвитку — спіралеподібність.

Світоглядне і методологічне значення закону заперечення заперечення полягає в тому, що він:

по-перше, дає можливість виявляти зріюче внутрішнє необхідне заперечення між громадою і типами громадської думки;

по-друге, дає змогу оцінювати характер зв'язку і боротьби того, що заперечує, і того, що заперечується;

по-третє, дає можливість впливати на перехід до більш високого ступеня розвитку громадян і громадянського суспільства.

Таким чином, кожний з трьох законів діалектики несе певну методологічну навантаженість і виконує роль з'єднаного в трикутнику, а саме: держава – громадянське суспільство – народ.

При цьому слід зазначити, що коли існує однобічне превалювання ідеї «загального добра» в державній політиці, то це призводить до того, що «загальне добро» перетворюється на першочергове забезпечення власних потреб кожним громадянином, а держава набирає ознак всемогутності і необмеженості, поступово наближаючись до авторитарного типу правління. Натомість у державі, де функціонує розвинене громадянське суспільство, а основою його організації є плюралізм і різноманітність інтересів суспільних верств, то «загальне добро» обмежується умовами не тільки його визнання всіма без винятку учасниками публічного життя, але й передачею ними частини своїх партикулярних прав громадянському суспільству [4].

Довгий час в політичній теорії й політичній практиці тривають дискусії про рівність між державною владою і суспільством. Значна

частина громадян не довіряє владі, але намагається вірити в утопію щодо створення громадянського суспільства тільки за допомогою державних інститутів. Державна влада, маючи бажання, може забезпечити такий вектор розвитку громадянського суспільства, який буде обмежувати і дискримінувати всі ініціативи народу.

Одним із ключових факторів трансформації є відтворення громадянського суспільства, яке повинно зменшити вплив державних інститутів на суспільство.

Головними недоліками чинної Конституції є те, що там не йде мова про громадянське суспільство як інститут в державі. А саме громадянське суспільство повинно формувати серцевину правової бази держави.

Проблеми, які зазначалися вище, не дають Україні розкривати свій потенціал як демократичної, правової держави.

Для подальшого розвитку демократії необхідне таке громадянське суспільство, яке буде створювати противагу інститутам влади і той же час допомагати самому собі у вирішенні різноманітних проблем.

Пріоритетами до розвитку сучасного громадянського суспільства в Україні є:

1) створення відповідної нормативної бази для взаємодії між владою і суспільством;

2) співпраця між громадськими організаціями і народом з метою ефективного вирішення проблем населення;

3) підвищення рівня політичної свідомості і політичної культури у громадян держави.

Важливими ознаками демократичного громадянського суспільства повинно бути розуміння того, як працює політична система, знання нормативної бази, взаємодія між владою і громадою, співвідношення і позиції політичних сил і партій.

Якщо Україна бажає стати членом Європейського Союзу, то необхідно сприяти становленню справжнього демократичного громадянського суспільства. Політичним організаціям і партіям співпрацювати з громадянами не тільки напередодні виборів, а постійно. Самостійні ЗМІ — один із ключових факторів створення дієвого суспільства. Громадяни України повинні розуміти, що вони також влада і мають право голосу не тільки в день виборів, а й на протязі всього свого життя.

Література

4. Иванов О. И. Общественное мнение и власть / О. И. Иванов // Соц.-полит. журнал. — 1993. — № 7. — С. 37–41.

5. Куц С. Про вимірювання стану розвитку громадянського суспільства / С. Куц // Кроки до громадянського суспільства. Постмайданове громадянське суспільство України: уроки для країни та світу. — К., 2006.
6. Миллер А. И. Работа над ошибками Карен Давиша о роли выборов в посткоммунистических обществах / А. И. Миллер // Выборы в посткоммунистических обществах. — М. : ИНИОН РАН, 2000.
7. Рева С. Участь громадськості у процесі формування та реалізації державної політики Порівняння досвіду України і Польщі [Електроний ресурс] / С. Рева. — Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1403>

В статье рассматриваются основные причины слабого развития гражданского общества и обсуждаются необходимые условия для его последующего укрепления.

Ключевые слова: гражданское общество, демократия, власть, политические партии, политические организации, политический процесс.

In the article principal reasons of weak development of civil society are examined necessary terms come into question for his subsequent strengthening.

Key words: civil society, democracy, power, political parties, political organizations, political process.

Малоіван Іван Федорович — аспірант кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Рецензент: проф. Щедрова Г. П.